

ΜΙΑΤ. ΤΣΕΛΙΟΥ, Βαχχυλίδης, Εισαγωγή, μετάφραση, σημειώσεις, 'Αθη-
ναι 1978, σελ. 139.

Ὁ συγγραφεὺς, παλαιὸς γυμνασιάρχης καὶ λαμπρὸς φιλόλογος, ἔχει ἀσχοληθῆ ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν μὲ τὸν Βαχχυλίδη καὶ ἔχει δημοσιεύσει ἑπτανημιχμῆνας εἰς τὸν ΠΛΑΤΩΝΑ σχετικὰς μελέτας τοῦ καὶ προτάσεις συμπληρώσεως ποιημάτων τοῦ περιεχομένων εἰς ἀκρωτηριασμένους παπύρους. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη εἶναι ὁ περισσότερον ἀσχοληθεὶς μὲ τὸν ποιητὴν τοῦτον ἐξ ὅλων τῶν Ἑλλήνων. Θεωρῶ δυστύχημα ὅτι δὲν ἐπέμεινε νὰ ὑπερικήσῃ τὰς δυσχερείας καὶ νὰ μᾶς δώσῃ καὶ τὸ ἀρχαῖον κείμενον, πρᾶγμα ποῦ θὰ ἦτο τιμὴ δι' αὐτὸν νὰ τὸ ἔκαμε ὡς πρῶτος εἰς τὸν τόπον μας, ἀφοῦ ὁ ἴδιος ἔχει τόσον πολὺ ἀσχοληθῆ μὲ αὐτὸ καὶ μὲ τὴν ἀποκατάστασιν τῶν ἀκρωτηριασμένων στίχων τοῦ. Τὸ εἶδος τοῦ ἀναγνωστικοῦ κοινοῦ ποῦ θὰ ἀσχοληθῆ μὲ τὴν ἐκδιδομένην νῦν μετάφρασιν τοῦ ποιητοῦ ἔχει ἀπόλυτον ἀνάγκην τοῦ πρωτοτύπου, τοσοῦτω μᾶλλον ὅσῳ ὁ συγγραφεὺς ἔχει τοιμηρὰς ἀποδόσεις τῶν συνθέτων ποιητικῶν λέξεων τοῦ πρωτοτύπου, αἱ ὁποῖαι προβληματίζουν λογοτεχνικῶς κάθε ἀναγνώστην. Ἔτσι τὸ διδόμενον ἔργον εἶναι κολοβόν.

Ἡ διδομένη νῦν ἐργασία φέρει τὰ σημεῖα τῆς εὐσυνειδησίας καὶ τῆς πλήρους ἐνημερώσεως, χάρις εἰς τὴν ὅποιαν καὶ αἱ κρίσεις εἶναι εὐστοχοί.

Ἡ εἰσαγωγή του, σελ. 5—12 εἶναι σύντομος, πλήρης καὶ κατατοπιστικὴ μὲ εὐστοχον κρίσιν. Ἀκολουθεῖ ἡ μετάφρασις τῶν Ἐπινίκων σ. 17—52, τῶν διθυράμβων 55—70 καὶ τῶν ἀποσπασμάτων σ. 73—84 καὶ ἔπεται τὸ τμήμα τῶν σημειώσεων, αἱ ὁποῖαι περιέχουν διασαφήσεις πραγματολογικὰς ἐπὶ προσώπων, πραγμάτων καὶ μυθολογικῶν στοιχείων σχετικῶν πρὸς τὰ κείμενα, σελ. 87—117. Εἰς τὰς ὑπολοίπους σελίδας 119—134 ὁ σ. παραθέτει ὑπὸ τύπον παραρτήματος μερικὰ ἀποσπάσματα τοῦ Βαχχυλίδου, ἐν οἷς καὶ τινὰ ἀμφίβολα, τὰ ὁποῖα εἶναι ἀκρωτηριασμένα. Ἐδῶ μόνον δίδει ὁ σ. καὶ τὸ κείμενον μὲ τὰς προταθείσας ὑπὸ διαφόρων φιλολόγων συμπληρώσεις καὶ τὴν ἐπὶ τῇ βᾶσει τῶν συμπληρώσεων ἰδικὴν του μετάφρασιν. Εἶναι αὐτονόητον ὅτι νὰ μεταφράζῃ κανεὶς ἀποσπάσματα περιέχοντα χάσματα μεγάλα ἢ καὶ στίχους ἀποτελουμένους ἀπὸ ἴχνη συλλαβῶν ἀποτελεῖ εἶδος τι αὐθαιρεσίας, τὸ ὁποῖον δὲν ἀποκρύπτει ὁ σ. λέγων ἐν σ. 127 «Προσεγγίζοντας τὸ κείμενον βγάζω τὸ ἀκόλουθο πιθανὸ νόημα σὲ στίχους».

Ὡς πρὸς τὴν μετάφρασιν νομίζω ὅτι ἐν τῷ συνόλω καθιστᾷ κατανοητὸν τὸ νόημα καὶ τὸ μέτρον ὁμοιάζει πρὸς τὸ τοῦ πρωτοτύπου. Ἄς σημειωθῆ ὅτι ἡ ἀπόδοσις τῶν χορικῶν ἄσμάτων μὲ τὰ σύνθετα δὲν ἀποτελεῖ ἐγγεῖρημα εὐκόλον. Καὶ ἡ ὁμιλουμένη γλῶσσα, εἰς τὴν ὅποιαν γίνεται ἡ ἀπόδοσις, ἔχει πολυτυπίαν καὶ ἀναλόγως τῶν προτιμήσεων τοῦ χρησιμοποιουῦντος ἐπιτρέπει καὶ βιασμούς. Καὶ ἐπειδὴ ἡ μετάφρασις ἐνὸς ποιητικοῦ (= καλλιτεχνικοῦ) ἔργου δὲν ἔχει τὴν ἔννοιαν μόνον τῆς πληροφορήσεως, ἀλλὰ καὶ τῆς ἐμπνεύσεως καὶ τῆς ἀναμετρήσεως, δι' αὐτὸ ἐπὶ πλέον εἶναι κρίμα ὅτι δὲν ὑπάρχει καὶ τὸ πρωτότυπον διὰ νὰ στοχασθῆ καὶ ὁ ἀναγνώστης πῶς θὰ τὸ ἀπέδιδεν: λ. χ. τὸ ἀλογοδαμαστής, τὸ λαμπρὸ τομάρι, ἀγῶνα χειροδυναμῖας, προβοδόνοντάς τους, τῆς λιγναστράγαλης, τοῦ τζιῶτικου μελίγλωσσου ἀηδονιοῦ κλπ. Γενικῶς τὸ βιβλίον τῆς μεταφράσεως, εἰσαγωγῆς καὶ σημειώσεων εἰς τὰ ἔργα τοῦ Βαχχυλίδου ποῦ προσέφερον ὁ Τσέλιος ἀποτελεῖ ὑπηρεσίαν εἰς τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα καὶ τὴν ἐκλαίκευσιν τῆς γνώσεως τῶν ἀριστουργημάτων τῆς Γραμματείας μας.

ΠΑΝ. Κ. ΓΕΩΡΓΟΥΝΤΖΟΣ

* * *
Κ. ΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΥ, Γλωσσάριον Ἴπποκράτους (ἰδίᾳ κατ' Ἐρωτιανὸν καὶ Γαληνόν), Ἐν Ἀθήναις 1978, σελ. ιγ + 360.

Ὁ συγγραφεὺς εἶναι ἐκ τῶν διασημοτέρων Ἑλλήνων μελετητῶν τῆς ἀρχαίας

ιατρικῆς. Ὁ ἴδιος ἔχει ἐκδώσει τὰ ἔργα τῆς Ἱπποκρατείου Συλλογῆς καὶ ἔχει γράφει ἐπανειλημμένως ἄρθρα εἰς τὸν «Πλάτωνα» περὶ τῶν ἱατρικῶν πληροφοριῶν παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, ὡς εἰς τὸν τόμον ΙΓ' διὰ τὰ ἱατρικὰ τοῦ Πλάτωνος, ΙΔ' διὰ τὰ Ἱατρικὰ τοῦ Ὀμήρου, ΙΕ' τῶν Προσωκρατικῶν καὶ Λ' ἐκτενέστατον ὑπόμνημα διὰ τὰ παρὰ τοῖς ἔργοις τοῦ Πλάτωνος ἱατρικά.

Ἡ παροῦσα μελέτη ἀποτελεῖ ἓνα πλήρες Λεξικὸν τοῦ Ἱπποκράτους, οὗτινος αἱ λέξεις καὶ αἱ «γλῶσσαι» εἶχον δημιουργήσει ἀμφιβολίας περὶ τῆς ἀκριβοῦς ἐννοίας των εἰς τοὺς ἀρχαίους ἤδη χρόνους. Ὁ Γαληνὸς εἶχε διαπιστώσει περὶ τοῦ ὕφους τοῦ Ἱπποκράτους ὅτι «ἐαυτῷ φαίνεται γεγραφὸς ἀναμνήσεως ἐνεκεν ἐν κεφαλαίῳ βραχεὶ διὸ καὶ ἀσαφέστερος ὁ λόγος δοκεῖ . . . συμβολικῶς καὶ βραχέως . . . κατὰ τὴν ἑαυτῷ συνήθη βραχυλογίαν». Διὰ τὸν λόγον τοῦτον ἀκριβῶς ἡ παροῦσα ἐρμηνευτικὴ τοῦ Ἱπποκρατείου λόγου λεξικογραφικὴ μελέτη ἀποτελεῖ προσφορὰν σπανίας λογιότητος καὶ ἐπιμόχθου ἐργασίας μακροτάτων ἐτῶν στηριζομένη ὄχι μόνον εἰς τὰς ἰδίας αὐτοῦ ἐμπειρίας, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς διαφόρους πληροφορίας τῶν ἀρχαίων καὶ νεωτέρων μελετητῶν καὶ ἐκδοτῶν καὶ σχολιαστῶν καὶ λεξικογράφων. Ὅπουδῆποτε ὑπῆρξεν εἰς γραμματικούς ἢ λεξικογράφους — Ἡσύχιος, Χοιροβοσκός, Φώτιος, Σουΐδας, Ζωναρᾶς, Ἐτυμολογικά, Κοραῆς, Κόντος — πληροφορία σχετικὴ πρὸς τὸ Ἱπποκρατικὸν λεξιλόγιον, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς λογίας νεωτάτας ἐρευνας ζένων καὶ ἡμετέρων ἐρευνητῶν τῶν ἱατρικῶν ἔργων, προσέτρεξεν ὁ Δρ Μητρόπουλος διὰ νὰ ἀποσαφηνίσῃ ὅσον ἦτο δυνατόν τὰς συχναίς σκοτεινάς λέξεις καὶ «γλώσσας» τοῦ Ἱπποκράτους καὶ νὰ δώσῃ τὴν ἐρμηνείαν των εἰς τὴν Νέαν Ἑλληνικὴν. Εἰς τὸν πρόλογον ἐκθέτει ὁ συγγραφεὺς τὴν ἱστορίαν τῆς ἐκδόσεως τῶν τε γνησίων καὶ τῶν ἀμφισβητουμένων ἔργων τοῦ Corpus Hippocraticum καὶ δημοσιεῖ ἀποσπάσματα ἀπὸ τοὺς προλόγους τῶν ἐρμηνευτικῶν λεξιλογίων τοῦ Ἐρωτιανοῦ καὶ Γαληνοῦ, εἰς τὰ ἐρμηνείας τῶν ὁποίων κυρίως στηρίζεται, δι' ὅσας ἐκεῖνοι λέξεις δίδουν ἐρμηνείαν. Διὰ τὸ πλῆθος τῶν μὴ ἐρμηνευομένων ὑπ' ἐκεῖνων λέξεων καὶ ἐκφράσεων δίδει ὁ συγγρ. τὰς ἰδικὰς τὴν ἐρμηνείας διευκολύων οὕτω τοὺς μελετητὰς τῶν Ἱπποκρατικῶν ἔργων. Τὰ λήμματα ἀριθμοῦνται κατὰ στοιχεῖον.

Μετὰ τὸ πέρας αὐτῆς τῆς πολυτιμοτάτης ἐρμηνευτικῆς εἰς τὸν Ἱπποκράτη λεξικογραφικῆς ἐργασίας, ἔπεται καὶ ἓνα μικρότερον τμήμα λεξικογραφίας τῶν φαρμάκων τῶν ἀπαντωμένων εἰς τὰ Ἱπποκρατικὰ ἔργα. Οὕτω παρατίθεται ἡ λεξικολογικὴ ταξινόμησις τῶν Ἱπποκρατικῶν φαρμάκων ἀναλόγως τοῦ ἐπιδωκομένου θεραπευτικοῦ σκοποῦ καὶ τοῦ ἀποτελέσματος αὐτοῦ. Ἡ ταξινόμησις αὐτὴ περιλαμβάνει 60 λήμματα καὶ δευτέρα λεξικογραφίαις τῶν μνημονευομένων μέτρων καὶ σταθμῶν πρὸς ζύγισιν τῶν φαρμάκων ἐξ 22 λημμάτων με ἀκριβῆ προσδιορισμὸν τοῦ βάρους ἐκάστου εἰς γραμμάρια ἢ λίτρας.

Τέλος παρατίθεται περαιτέρω συστηματικὴ περιγραφὴ 338 φαρμάκων ἢ σκευασμάτων θεραπευτικῶν μνημονευομένων παρ' Ἱπποκράτη, συγκεκριμένων ἐκ βοτανῶν, ὀρυκτῶν καὶ ἄλλων ὑλῶν, με πλήρη περιγραφὴν τῆς συνθέσεως, τῆς παρασκευῆς, τῆς χρήσεως καὶ τῆς θεραπευτικῆς ἐπιδιώξεως.

Τὸ βιβλίον ἀποτελεῖ μεγάλης ἀξίας προσφορὰν τοῦ συγγραφέως, τόσοσιν μεγάλης ἀξίας, ὥστε νομίζω ὅτι τὴν ἐκδοσιν αὐτοῦ ὄφειλε νὰ τὴν εἶχεν ἀναλάβῃ τὸ Κράτος ἢ ἡ Ἱατρικὴ Σχολὴ τοῦ Πανεπιστημίου, διότι πρόκειται περὶ ἔργου δυσχερεστάτου μὴ δυναμένου νὰ ἐκπονηθῇ εὐχερῶς, εἰ μὴ ὑπὸ ἱατροῦ δαπανήσαντος τὸν βίον εἰς τὴν μελέτην τῆς ἀρχαίας ἱατρικῆς.

Ἡ ἐκδοσις, τόσοσιν λιτῆ, χωρὶς τὴν ἀπαιτουμένην ποικιλίαν στοιχείων διὰ τὰς μνείας τῶν συγγραφέων τῶν ἀρχαίων ἐρμηνευτῶν, διακρινομένων ἀπὸ τὰς ἐρμηνείας τοῦ συγγραφέως, χωρὶς τὴν βοήθειαν ἐπιμελητοῦ ἐκδόσεως καὶ εἰδικοῦ διορθωτοῦ, ἔχει ἀδικηθῆ, διότι καὶ παραλείψεις καὶ ἀβλεψίαι καὶ τυπογραφικὰ λάθη

έχουν παραμείνει, τὰ ὁποῖα μολονότι δὲν εἶναι σημαντικά, ἀδικοῦν ἓνα ἔργον τόσον μεγάλης ἀξίας καὶ τόσον χρήσιμον διὰ τοὺς ἱατροὺς, πολλοὶ τῶν ὁποίων ἔχουν λησμονήσει σήμερον τὴν λογιότητα τῶν παλαιότερων συναδέλφων τῶν, οἱ ὅποιοι ἐκαλοῦντο ἱατροφιλόσοφοι καὶ οἱ ὅποιοι ἀνέτρεχον εἰς τὴν σπουδὴν τῶν ἀρχαίων ἱατρῶν, ὄχι διὰ τὰ διδασχθῆναι νεωτέρας μεθόδους, ἀλλὰ νὰ ἀναμετροῦν τὴν ἐκκίνησιν καὶ τὴν πορείαν τῆς Ἐπιστήμης τῶν ἀπὸ προσωπικότητας ἱατρικῆς, τοῦ ἔργου τῶν ὁποίων ἡ θεώρησις ἀποτελεῖ αἰώνιον ὁδηγὸν διὰ τοὺς νεωτέρους ἱατροὺς, τοὺς ὄντως συνειδητοῦς ἐπιστήμονας.

ΠΑΝ. Κ. ΓΕΩΡΓΟΥΝΤΖΟΣ

* * *

ΚΩΝ/ΝΟΥ Π. ΤΣΑΦΑΡΑ, Ἡ Φιλολογία ὡς ἐπιστήμη, Ἀθήνα 1979,
Σχῆμα 8ον, σσ. 69.

Ἡ Φιλολογία ἀντικείμενον τῆς ἐρεύνης της ἔχει τὸν πνευματικὸν βίον τοῦ ἀνθρώπου, ὡς ἐκφράζεται καὶ ἀποκρυσταλλοῦται εἰς γλωσσικὰ — καὶ κυρίως ὑπὸ λογοτεχνικὴν μορφήν — μνημεῖα. Στόχος της εἶναι νὰ κληρονομήσῃ, νὰ ἐρμηνεύσῃ τὰ δημιουργήματα αὐτὰ τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος καὶ νὰ βοηθήσῃ τοὺς μὴ ἐιδι-
κοὺς νὰ εἰσχωρήσουν εἰς τὸ περιεχόμενον καὶ νὰ γευθοῦν τοὺς εὐχύμους καρποὺς τῶν ἔργων αὐτῶν.

Ὁ φιλόλογος μὲ τὸν ἰδιαιτέρον ἐπιστημονικὸν του ὄπλισμόν καὶ τὰ πνευμα-
τικά του ἐφόδια ἔρχεται νὰ γίνῃ «μάντις» καὶ ἐρμηνευτὴς τῶν γλωσσικῶν αὐτῶν μνημείων. Ὁ ἀείμνηστος Ἰω. Συκουτρῆς εἰς τὸ ἐναρκτήριον μάθημα τῆς ὑφηγε-
σίας του (27 Ἰανουαρίου 1931) μὲ θέμα «Φιλολογία καὶ Ζωή» χαρακτηρίζει τὸ ἔργον τοῦ φιλόλογου ὡς «διακονίαν πρὸς τὴν κοινωνίαν» καὶ «πρὸς τοὺς μεγάλους καὶ τοὺς δημιουργοὺς, πρὸς τοὺς ὁποίους χειραγωγούμεν τοὺς συγχρόνους».

Ἡ ἐποχὴ μας μὲ τὸν σαφῶς ἀντιπνευματικὸν της χαρακτῆρα μαστίζεται ὑπὸ μιᾶς φιλαύτου διαθέσεως καὶ ἐνὸς ὑλιστικοῦ τρόπου ζωῆς, τὰ ὁποῖα τείνουν νὰ ἀποξηράνουν τὴν δροσιτικὴν αὐρανὸν τοῦ πνεύματος καὶ νὰ καταστήσουν ὑποτονι-
κὴν ἢ ἴσως καὶ ἀδύνατον τὴν μύησιν τοῦ ἀνθρώπου γενικῶς εἰς τὸ σημαντικὸν ἔργον τῆς ἐπιστήμης.

Ἡ ὑπὸ τὸν ἀνωτέρω τίτλον μελέτη τοῦ κ. Τσαφαρᾶ ἀποκτᾶ ἐν προκειμένῳ ση-
μασίαν ὡς ἀποτελοῦσα ἀξιόλογον προσπάθειαν νὰ ἐφευκθῇ ἐκ νέου τὴν προσο-
χήν μας εἰς τὸ ἔργον καὶ τὴν σπουδαιότητα τῆς Φιλολογίας.

Ἐν ἀρχῇ ὁ συγγραφεὺς ἐξετάζει ἱστορικῶς τὸν ὄρον «Φιλολογία» καὶ μελετᾷ τὰ κατὰ τὴν ἔννοιαν καὶ τὸ ἔργον της παραθέτων γνώμας παλαιότερων καὶ νεω-
τέρων φιλολόγων (Boeckh, Wilamowitz, Wolf, Hermann, Βουρβέρη). Ἐν συνε-
χεῖα εἰσέρχεται εἰς τὴν ἐρευναν τῆς φιλολογικῆς ἐρμηνείας. Ἐξετάζει τὰ εἶδη καὶ τὰ γνωρίσματα τῆς ἐρμηνείας, τὰς προϋποθέσεις τῆς φιλολογικῆς ἐρμηνείας, τὸ ἔρ-
γον καὶ τὰς μορφὰς της. Ὡς δευτέρον μέρος τῆς μελέτης δύναται νὰ θεωρηθῇ ἡ «Πρακτικὴ τῆς φιλολογικῆς ἐρμηνείας», ὅπου ἐξετάζονται ἡ ἔννοια, οἱ κανόνες καὶ αἱ μέθοδοι μεταφράσεως, ὡς ἐπίσης καὶ τὰ εἶδη τῆς ἐρμηνείας. Τέλος ὡς ἐπίμε-
τρον ὁ συγγραφεὺς παραθέτει διαγράμματα πορείας διδασκαλίας ἀρχαίων καὶ νέων ἑλληνικῶν κειμένων. Ἡ μελέτη ὁλοκληρώνεται μὲ τὴν παράθεσιν βιβλιογραφίας.

Μὲ τὰ θέματα ταῦτα, ὡς γνωστόν, ἔχουν ἀσχοληθῇ παλαιότερον Ἕλληνας καὶ ξένοι φιλόλογοι. Ὁ κ. Τσαφαρᾶς, γνωστός καὶ ἐξ ἄλλωι του ἐργασιῶν, μὲ σαφή-
νειαν καὶ βέοντα νεοελληνικὸν λόγον παρέχει εἰς ἡμᾶς εὐσύνοπτον καὶ εὐχρηστον ἐγγχειρίδιον σχετικὸν μὲ τὸ ὑπὸ μελέτην πρόβλημα. Πρόκειται περὶ μιᾶς πράγματι
ἀξιολόγου προσπάθειας, ἡ ὁποία πρέπει νὰ τύχῃ τῆς δεούσης προσοχῆς μας.

ΑΝΤΩΝΙΟΣ Ν. ΧΑΡΟΚΟΠΟΣ, Δ. Φ.